Telekommunikasiýa ulgamynda maglumat howpsuzlygyny üpjün etmegiň häzirki meseleleri häzirki zaman jemgyýetiniň iň möhüm we möhüm ugurlarynyň biridir. Dünýäde maglumat tehnologiýalarynyň örän çalt ösmegi, internet ulgamynyň giňden ýaýramagy, akylly enjamlar bilen üpjünçiligiň artmagy bilen bir hatarda maglumatlaryň howpsuzlygyny üpjün etmek meselesi hem has-da çylşyrymlaşdy. Häzirki wagtda maglumat islendik jemgyýetiň, kärhananyň ýa-da döwletiň iň möhüm gymmatlyklarynyň biri bolup durýar. Şol sebäpli telekommunikasiýa ulgamy arkaly geçirilýän maglumatlaryň goraglylygyny üpjün etmek diňe bir tehniki mesele däl, eýsem syýasy, ykdysady we jemgyýetçilik taýdan hem möhüm mesele bolup durýar.

Telekommunikasiýa ulgamy arkaly her sekuntda ägirt uly maglumat akymlary geçýär. Bu maglumatlaryň arasynda şahsy maglumatlar, maliýe maglumatlary, döwlet edaralarynyň maglumatlary, pudaklaýyn maglumatlar we beýleki möhüm maglumatlar ýerleşýär. Bu maglumatlaryň ygtyýarsyz elýeterliligi, üýtgedilmegi ýa-da ýok edilmegi jemgyýete, ykdysadyýete we döwlete uly zyýan ýetirip biler. Şol sebäpli maglumat howpsuzlygy telekommunikasiýa ulgamynyň durnukly işlemeginiň esasy şertleriniň biridir.

Maglumat howpsuzlygynyň esasy prinsipleri gizlinlik, bitewilik we elýeterlilikden ybaratdyr. Gizlinlik maglumatlara diňe rugsat berlen taraplaryň elýeterliligini üpjün edýär. Bitewilik maglumatlaryň nädogry üýtgedilmeginiň öňüni alýar. Elýeterlilik bolsa maglumatlaryň we ulgamyň öz wagtynda elýeter bolmagyny üpjün edýär. Bu üç sütün telekommunikasiýa ulgamynyň durnukly işlemeginiň esasy binýadyny düzýär. Eger bu sütünleriň haýsydyr biri bozulsa, maglumat howpsuzlygy doly taýdan zaýalanýar.

Häzirki wagtda telekommunikasiýa ulgamlaryna abanýan howplaryň görnüşleri örän köpdür. Olaryň arasynda iň giň ýaýranlary kiberhüjümler, wiruslar, phishing, DDoS hüjümleri, maglumat ogurlyklary, sosial inženerlik usullary arkaly aldawlar ýaly ýagdaýlardyr. Mysal üçin, DDoS hüjümleri ulgam serişdelerini aşa köp işlenýär ýaly ýagdaý döredip, hyzmatlaryň elýeterliligini çäklendirýär. Phishing bolsa ulanyjylary aldaw arkaly şahsy maglumatlaryny bermäge mejbur edýär. Şeýle hem, kiberhakerler dürli programmalar arkaly ulgama gizlin girmek, maglumatlary üýtgetmek ýa-da ogurlamak üçin dürli tehnologiýalary ulanýarlar.

Telekommunikasiýa ulgamlarynda ulanylýan enjamlaryň, serwerleriň we aragatnaşyk liniýalarynyň fiziki howpsuzlygy hem möhüm meseledir. Çünki maglumat howpsuzlygy diňe bir programma üpjünçiligi bilen çäklenmeýär. Elektrik üpjünçiliginiň üznüksizligi, enjamlaryň howpsuz ýerleşdirilmegi, howa şertlerinden ýa-da tehniki näsazlyklardan goralmagy hem maglumatlaryň durnukly saklanmagyna täsir edýär. Fiziki howpsuzlyk çäreleriniň gowşak bolmagy maglumatlaryň ýitmegine ýa-da ulgamyň togtamagyna sebäp bolup biler.

Все права защищены

Maglumat howpsuzlygynyň üpjün edilmegi üçin dürli derejeli çäreler görülýär. Ilki bilen maglumatlaryň şifrlenmegi, rugsat beriş ulgamlarynyň döredilmegi, identifikasiýa we autentifikasiýa usullarynyň ornaşdyrylmagy möhüm ähmiýete eýedir. Şeýle hem ulgam administratorlary tarapyndan maglumatlaryň yzygiderli ätiýaçlyk nusgalarynyň alynmagy, kiberhüjümleri anyklaýan we öňüni alýan programmalaryň ulanylmagy, şeýle hem işgärleriň maglumat howpsuzlygy boýunça bilim derejesiniň ýokarlandyrylmagy zerurdyr.

Dawut NAZAROW
Türkmenistanyň Telekommunikasiýalar we Informatika Institutynyň talyby

Все права защищены